

Prioritizing Priorities

פרשיות מטות מסעי תשפ"ג

NUMBERS

PARASHAS MATTOS

32 / 13-27

Midrash Rabba

They approached him and said, "Pens for the flock shall we build here for our livestock and cities for our small children. 17 We shall arm ourselves swiftly in the vanguard of the Children of Israel until we will have brought them to their place, and our small children will dwell in the fortified cities before the inhabitants of the land. 18 We shall not return to our homes until the Children of Israel will have inherited — every man his inheritance — 19 for we shall not inherit with them across the Jordan and beyond, for our inheritance has come to us on the east bank of the Jordan."

20 Moses said to them, "If you do this thing, if you arm yourselves before HASHEM for the battle, 21 and every armed man among you shall cross the Jordan before HASHEM, until He drives out His enemies before Him, 22 and the Land shall be conquered before HASHEM, and then you shall return — then you shall be vindicated from HASHEM and from Israel, and this Land shall be a heritage for you before HASHEM. 23 But if you do not do so, behold! — you will have sinned to HASHEM; know your sin that will encounter you. 24 Build for yourselves cities for your small children and pens for your flock, and what has come from your mouth shall you do."

מזקנים אתבונן

לימוד גדול יש כאן, דוקא לתקופת ימי בין המצרים, שבה אנו קוראים את הפרשה בתורה. במשך מאות שנים ישבו בני גד ובני ראובן על אדמתם, עד שהוגלו על ידי סנחריב. האם היה עולה על דעתו של מישהו למצוא קשר בין אותו דו-שיח שהתקיים בינם לבין משה רבנו לפני עשרות רבות של דורות, לבין העובדה שהם גלו תחילה?

אבל חז"ל מגלים לנו: כשהם גלו תחילה, היה זה פרי הגרעין, שנורע עוד בטרם התיישבו על אדמתם. האבות יעשו מהעיקר טפל, ומהטפל עיקר - והבנים, לאחר מאות שנים, קצרו את הפירות: הם הוגלו תחילה... האם זה הגיוני? על שום איסור לא עברו בני ראובן, כשהקדימו את הצאן לבנים. דיבור של "מה בכך", אי שימת לב, והתוצאה - אסון... מדוע?

כי אמנם דק מן הדק היה החטא - אבל הוא היה מאותו סוג, המחלחל עמוק עמוק בנפש, והמשפיע גם על הדורות הבאים, יותר מחטאים גדולים ונוראים.

כשהבן רואה שהאב עובר בעברה, הרי כשיגדל ויעמוד על דעתו יבין, שהאב חטא, שגה, ואם ברצונו ללכת בדרך התורה, אין לו ללמוד ממעשים כאלה. אך כשהבן רואה שהאב מדקדק בקלה כבחמורה, אם למראית עין הכל כשר למהדרין, הרי לא ימצא הבן שום דופי בדרכי אביו, ואז ה"מסר" עובר מהאב לבן ללא עוררין: חייבים לקיים מצוות, צריך ללמוד תורה - אבל השאיפה, ה"עיקר", הוא לאו דוקא בתחום הזה.

הבן קולט היטב, לאן מועדים פני האב - אם מעיינותיו של האב נתונים בראש ובראשונה לשיפור איכות החיים החולפים, לרכישת מותרות וביולויים, או האם העיקר הוא השאיפה לאיכות החיים הנצחיים, לעלייה בתורה והרצת התורה. לא יועילו כל המלמדים והמתחכים, לא יועילו מוסדות תורה וחינוך. גם אם הילד יגדל בתורה, וגם אם יהיה תלמיד חכם, יתכן שהכיוון לא ישתנה: ה"עיקר", ה"תכלית", הוא כאן, בעולם שלנו, ולא "בשמים".

אצל בני גד ובני ראובן, התבטא הפגם בפליטת פה, במשהו שלא נראה לעין. אבל הכיוון כבר היה קיים. ככל שהדורות עברו, דור אחר דור, התפתחו הדורות באותו כיוון. הם חוסיפו על חשיבותו של ה"עיקר", ומאידיך הפחיתו מחשיבות ה"טפל". יותר ויותר התמסרו לענייני העולם הזה, ובמקביל הלכה ופחתה התענינותם ברוחניות, ודחקו בכך את רגלי השכינה; עד שהגיעו למצב, ששוב לא היתה לשכינה אפשרות לשכון בתוכם, ואז התקיים בהם: "לפיכך גלו תחילה".

(ע"פ רש"י ברויער)

ועל כך מציינים חז"ל את שורשה של הנהגה זו, מכך שיצא ראובן בימי קציר חטים, והלך לחפש לעצמו דברים והפצים השכוחים בשדה. ודאי שהקפיד לקחת רק מן ההפקר ונשמר מן הגזל, אבל היתה אצלו נטיה של חיפוש ממון, ודוא לא הסתפק במה שיש לו בבית, אלא הלך לחפש לעצמו עוד דברים בשדה.

נטיה זו עברה בירושה לבני בניו, בבחינת 'חנך לנער על פי דרכו', ולכן צאצאיו באו לבקש ממשה רבינו שיתן את הארץ הזאת לעבדיך, הם לא הסתפקו בהלק ונחלה שיש להם בארץ ישראל, אלא רצו נחלה גדולה יותר בעבר הירדן.

Another interpretation: A wise man's mind [tends] to his right — this is an allusion to Moses; while a fool's mind [tends] to his left — this is an allusion to the children of

Reuben and the children of Gad, who considered that which is primary to be secondary and that which is secondary to be primary, as they treasured their property more than the people, i.e., their children. For they said to Moses, "Pens for the flock shall we build here for our livestock and cities for our small children" (below, v. 16). That is nothing! Rather, consider that which is primary to be primary; and only afterward, and pens for your flock" (ibid., v. 24), and only afterward, and pens for your flock" (ibid., v. 24). Hence, A wise man's mind [tends] to his right refers to Moses; and, while a fool's mind [tends] to his left refers to the children of Reuben and the children of Gad.

3

לכאורה היתה זו "הערת שוליים" קטנה, אנחנו היינו קוראים לזה: "פליטת פה". אך חז"ל הק' התייחסו לשגיאה זו כדבר המעיד על ליקוי יסודי, ואף ייחסו לו תוצאות הרות אסון.

"וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן, שהיו עשירים... וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים..." (מדרש רבה כב, ה).

רפד	אסופת	במדבר	מערכות
-----	-------	-------	--------

היתה דעתם תקועה אותה שעה וממוקדת ברווחת צאנם, עד כדי הסחת תשומת הלב הראויה לצרכי נפשות ביתם.

והרינו עומדים מעתה תמהים, שהלך נפש זה עצמו שנתפרש כאן לגנאי, חזר ונתפרש בברכת משה לגד לשבח:

"יודא ראשית לו - ראה [גד] ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כיבוש הארץ - כי שם חלקת מחוקק ספון - כי ידע, אשר שם בנחלתו, חלקת שדה קבורת משה".

כאן משמע, שלא היטרדות יתר בנכסיהם ולא רווחת מקניהם עמדו נגד עיניהם, אלא דוקא חיזור הדיבור במשה רבם הוא שהניעם. שאף במותו לא אבו להיפרד מעמו, ואיוו להם את "חלקת מחוקק"!

כי צד שימשו בתודעתם בה-בעת, הלכי נפש חלוקים לגמרי כל כך זה מזה?

5 ואלו ה' הנהגה - ר' קסבר
 רואים אנו הבטחה מפורשת של הקב"ה,
 שהרודף אחר הממון לא תשרה בו
 ברכה, וממילא לא ירוויח מאומה.

מוסיף המדרש (שם כב, ו): "חבבו את ממונם, וישבו להם חוץ לארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים. שנאמר (דברי הימים א ה, כו): "ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה". בני ראובן וגד רצו לגור בעבר הירדן, כפי להגדיל פרנסתם. אך בהשתדלותם גרמן לכך שיגלו ראשונים מן הארץ.

We know that every person's task is to increase the amount of *kiddush Hashem* in this world. As we have explained previously in this volume,¹ everything in the world can serve as a *keli* for this sublime purpose.

In our holy books we find that there are holy sparks in exile, in the darkness of the world, and it is the task of Israel to release these sparks and restore them to their place of origin.² We learn, too, that there are some sparks which are meant for each particular individual to redeem; they are sparks of his own *nesbama* which have been taken captive by the *Sitra Achara*³ — the focus of evil in creation.

We are aware that these ideas allude to very lofty concepts whose full import is far beyond our comprehension. However, we shall try and make them, as much as possible, a little more comprehensible.

9 THE POWER OF FREE WILL

All the obscurity in creation is capable of being transformed into a revelation of God's glory through human free will. Everything in creation holds within it the potential for *kiddush Hashem*. Every human being can change an item from impure to pure by making it a vehicle for serv-

ing Hashem. Say we are faced with this-worldly matters which hold a fatal attraction for human beings. If a person makes use of them only to the extent that they are needed for His service and no more, then he has created a revelation of God's glory and a sanctification of His name. He has shown that there is someone in the world who has seen the true purpose of creation.

10 The idea that an individual has holy sparks which are his particular duty to redeem means that each person has his own allotted portion in *kiddush Hashem*. All his abilities, his *middot*, and the tests he has to undergo are suited to this basic task. This task is assigned to him from Above; it constitutes his full spiritual potential, which in some context is referred to as his *nesbama*. In this sense, a person's *nesbama* is not his ego, but—the particular ideal to which he should devote his life and the totality of spiritual powers granted him to complete his task. He becomes aware of his potential through the circumstances in which he is placed and the tests he is given. Each test challenges

him to realize part of his spiritual potential, or in other words, releases one of the holy sparks contained in his *nesbama*.

11 THE SPIRITUAL TASK OF GAD AND REUVEN

The tribes of Gad and Reuven belonged to the "generation of knowledge," who had received the Torah at Sinai and were constantly aware of the presence of God in their midst. When they asked Mosheh to be allowed to settle in Transjordan because of the vast quantity of livestock that they possessed,⁴ one may be sure that it was not merely economic considerations which moved them.

Mosheh objected very strongly to their request because he understood they wanted to opt out of fighting for the Land of Canaan. This, he felt, would be bad for the morale of the nation.⁵ When they assured him that they would fight alongside the other tribes in conquest of Canaan, he was prepared to grant their request.⁶

If their motives for wishing to settle in Transjordan were not merely economic, what were they? The tribes of Reuven and Gad certainly realized that the great number of sheep and cattle they had been given were meant to be vehicles for *kiddush Hashem*. Their first concern was to insure that their property would not cause a *billul hashem*. It is not advisable to pasture sheep near arable land because of the damage they are likely to do to the crops. In fact, it later became prohibited to raise sheep in the arable parts of Eretz Yisrael.⁷ Transjordan, however, had large areas of pastureland⁸ and therefore was very suitable for raising sheep and cattle. There they would cause no damage to their neighbors.

12 A HASTY INHERITANCE

Nevertheless our Rabbis criticize their decision. They apply to them the verse: "An inheritance which is overly hasty at the beginning will not be blessed in the end."⁹ Rashi comments on this verse: "An over-hasty inheritance: One who rushes in confusion to be the first to take, like the tribes of Gad and Reuven who hastened to take their portion in Transjordan and spoke in confusion, putting their sheep before their children (see next paragraph),¹⁰ will not be blessed in the end, as we find that they were exiled several years before the rest of Israel." They are also accused of "separating themselves from their brethren because of their money."¹¹

Their motives were certainly of the highest level. But because of their high spiritual level, our Rabbis find cause for criticism. It may well have been the right inheritance for them, but why did they have to rush to take it so soon?

13 Why not wait until the division of the land was on the agenda? To the keen eyes of *Hazal*, this shows that subconsciously there were other motives in operation. In • however subtle a form, economic considerations also played a part. To confirm this, our Rabbis note that the tribes of Gad and Reuven said to Mosheh: "We shall build sheepfolds here for our livestock and cities for our children,"¹² putting their livestock before their children. Of course this may well have been just a slip of the tongue. But our Rabbis were well aware that slips of the tongue are significant and betray the speaker's subconscious thoughts. It shows that they had their priorities confused.

13b * Anyone who has to busy himself with the affairs of this world because this is where his portion lies, even if his motives are basically for the sake of Heaven, has to be

very much on guard that his business does not develop into love of this world for its own sake, at the cost of his serving Hashem. We see that even the children of Reuven and Gad, in spite of their very high level, were misled by their slight, subconscious attachment to their property into making hasty decisions and getting their priorities wrong.

13c As a result, they "lost their blessing." Blessing means the expansion of *kelim* used for spiritual purposes. It is heavenly aid which the *Mishna* calls "the fruits of a mitzva in this world."¹³ If a person becomes attached to material things for their own sake, then the blessing is withdrawn, for it no longer is good for that person.

Rabbi Yitzhak 'Arama¹⁴ illustrates this with a parable. When workmen build a house, they construct gangways with rough timber, even hammering together broken planks for this purpose. But for the interior decorations and furniture, only the best polished wood is used. No one is particular about things which are temporary and serve a secondary purpose, but only about things which are permanent and primary. Our stay in this world is only temporary, while our spiritual life is permanent and primary. It is surprising, therefore, how many of us make our material occupations primary and our Torah secondary.

"When the tribes of Reuven and Gad entered the land [of Canaan] and saw the wheat fields and the orchards, they said: 'Surely a spoonful of this land is worth more than a double handful in Transjordan!' Then they said, 'But still, we chose it for ourselves. It was our decision.'"¹⁵ A person feels bound by any choice he makes, even when he begins to realize it could have been a mistake.

All this was said about the people of that great generation, whose very sins could be considered to be of a spiritual nature. How much greater is the danger in our times. A person should ponder well before deciding what the main thrust of his life will be—material affairs or Torah.

Everyone knows in his own heart what for him is primary and what secondary. One has to educate himself in such a way that he will be able to direct his life toward the primary and not, God forbid, toward the secondary.

זוהי "הנחלה המבוהלת" האמיתית: אורח-חיים המתנהל על-פי שיקול כזה, ההופך טפל לעיקר. כי כשם שהבינו, שהצאן הוא חלקם בעבודת-ה', כך היו צריכים להבין שמגורים בארץ מקודשת יותר, הם חלק נכבד יותר בעבודת-ה'; וזהו ה"מַרְעָה הַדְּשׁוֹן", שנשמתו של יהודי אינה יכולה בלעדיו. תאמר: ומה באמת יהא על הפרנסה? – יד' ה' לא תקצר! ימצא לכם מַרְעָה דָּשׁוֹן בארץ ישראל. ואם כדי להמשיך בעבודת-ה' היחודית של ראובן אביכם, רצונכם באזור-מַרְעָה שאין בו חשש גזל – בקשו מה' מקום כזה בְּתוֹךְ ארץ ישראל! ואכן, גם בארץ ישראל היה אזור מַרְעָה רחב-ממדים ומרוחק מישוב, כמו זה שבעבר-הירדן (קה"ר א לפסי יג, בפירושו מהרז"ו).

הזדמנות שאין להחמיץ!

לא אֲחַזְּךָ מתנגשים בחיינו ערכים, שכל אחד מהם הוא חיובי כשלעצמו, עלינו, לדרג ערכים אלה בסולם נכון; להוביל את החשוב פחות למקומו האמיתי, ולהציב פְּרָאשׁ את הערך העיקרי. אולם כאן, דָּרְגוּ בני גד וראובן את הערך של גידול צאן כהלכה, מעל הקרבה למשכן! (צעד, שאפילו הם חששו מפניו אחר-כך, ולכן בנו מזבח על שפת-הירדן, כדי שהנהר לא יהווה בעתיד חִיץ בין לבין ישראל - יהו"כ, י. כו-כז). התרחקו מן הסנהדרין, ממרכזי התורה, ובלשון חז"ל: "הפרישו עצמם מאתיהם" (במ"ד, כב, ז). אמנם עשו זאת לשם-שמים – אך לשם-שמים מוטעה! כי גם בעבודת-ה' יש סדרי עדיפות, ואם תִּדְבַק בְּעִיקַר - יעזור ה' שגם הטפל יתקיים בידך.

האדמו"ר מקוצק היה אומר על המשנה ב"אבות" (ב, יב): "וכל מעשיך יהיו לשם-שמים" – ש"וכל" בא לרבות, שגם ה"לשם-שמים" שלך יהיה לשם-שמים... אצלם, השיקול של ה"לשם-שמים" בצאן – דחה כל ערך.

הוכיחם על עצמם בקשתם, כאשר כאמור הרבה מן הצדק היה בגישתם זו, ואלמלא החשש למיעוט הבטחון, לא היה בה דופי.

הפגם המסויים שחז"ל חשפו בדבריהם, שדאגת המקנה אצלם היתה יותר מן הראוי, היה רק משהו דק מן הדק שבסתר הלב. לאנשים רמים כמותם אף זה נחשב לליקוי שאי אפשר היה לעבור עליו לסדר היום. זוהי בקשת הנחלה המבוהלת שנתנה את אותותיה הכאובים ברבות הימים. מסתבר שזה גם הענין של הקדמת מקניהם לטפם. אין ספק שאנשים כמותם לא העדיפו את המקנה על פני בניהם. אבל כאמור, כל מה שביקשו להאחזו בעבר הירדן, היה לצורך מקניהם, שהרי בשביל הבנים עדיף היה לעבור אל ארץ כנען, ולכן הקדימו זאת בדבריהם. אלא שמכל מקום דיבורם הסגיר שהיה אצלם שמץ של הזגשת הנכסים שלא היתה במקומה, והקב"ה דקדק עימם כחוט השערה.

ישוב, לבל יכשלו בגזל (קה"ר א לפסי יג; ונתתי את לבי, ומהרז"ו; וכן בבר"ר עב, א). נמצא, שבעבודת הצאן, המשיכו את עבודת-ה' של אבי השבת.

ובכל זאת: משה רבנו לימד כאן יסוד חשוב בעבודת ה': שיש הִדְרָגָה, גם בדברים חשובים. אמנם גידול הצאן הוא עבודת-ה' - אך חשוב מכך גידול הבנים לעבודת-ה'! ועל חוסר האיזון שהיה בהם, נדרש הפסוק "נחלה מְבַהֶלֶת פְּרָאשׁוֹנָה, ואחריתה לא תִּבְרָךְ" (משלי כ, כא). שכיוון שה"נחלה" ממזרח לירדן היתה "מְבַהֶלֶת" כבר "בראשונה" - כי דאגו לצאן בְּבַחֲלוֹת וְהַקְדִּימוּ את הטפל - לכן גם "אחריתה" לא נתברכה: גד וראובן היו הראשונים שהוכו בידי חזאל מלך ארם (מ"ב י, לג), וכן הקדימו לגלות בידי מלכי אשור (דה"א ה, כו), קודם שהגלה סנחריב את שאר השבטים (תנ"ח ה. ובי"בעל הטורים" [לב, א]: הקתיב בפסי הוא "נחלה מְבַהֶלֶת"; רמז לח' הפעמים שזוכר שם כאן, בְּבַחֲלוֹת ה"ראשונה" - וְלִ"אחריתה": שגלו ח' שנים לפני שאר השבטים; וכפי שחישב רש"י למ"ב יז, א).

אך דומה, שהביקורת של משה - ושל המדרש בעקבותיו - על בהילותם של בני גד וראובן, אינה רק בזה שהקדימו את הצאן לבניהם, בסיגנון הדיבור. שהרי התורה כתבה במפורש שנקודה זו תוקנה על-ידם, ומדוע שִׁעֲנֶשׁוּ על כך לאחר שעשו תשובה? - אלא על כרחך, שגם לאחר שתיקנו ענין זה שפְּדִיבוּר, עדיין לא תוקנה הבעיה העמוקה, הפנימית, שהביאה אותם להתייחס לבניהם באופן שגוי. בעייתם היסודית היתה, פְּלִשׁוֹן המדרש: "שעשאו את העיקר - טפל, ואת הטפל - עיקר" (במד"ר כב, ט. "טפל", במובן של: מְשֻׁן בחשיבותו; וכן אמרו גְּקֶשֶׁר לְשֵׁי שְׂמוֹתָיו של יעקב, שיישראל יעקר, ויעקב טפל לוי"כרכי"ג). הם לא דָּרְגוּ נכונה, את הערכים השונים שבתוכי עבודת-ה'. הרצון לגור ממזרח לירדן למען טובת הצאן, היה ביטוי חיצוני למְשֻׁנָה שורשי במחשבה, ש ממנו נבע גם סיגנון הדיבור המוטעה.

לאמיתו של דבר, משה לא הסכים, ששבטי גד וראובן יבנו את ביתם ועתידים ממזרח לירדן. ומדוע? - כי אף שֶׁעֵבֶר-הירדן נמנה על עשר הארצות שנתן ה' לאברהם (ברא"י טו, יט-כא), בכל זאת: קדושת ארץ ישראל המערבית גדולה יותר. המדרש מתבטא: "ארץ כנען כְּשֶׁרָה לבית שכינה, ואין עֵבֶר-הירדן כְּשֶׁרָה לבית-שכינה" (במ"ד י, ח). לדעת רבי יוסי הגלילי, אין להביא ביכורים מעבר-הירדן (ביכ"א א, ט), ולחלק מהפוסקים, אין מביאים עומר ושתי

הלחם מתבואתו. ופסוק מלא הוא בפי פינחס לבני גד וראובן: "ואך אם טַמְאָה ארץ אֲחֻזְתְּכֶם, וְעָבְרוּ לָכֶם אֶל ארץ אֲחֻזַּת ה"י" (יהו"כ, יט).

לכן גרס משה, שטעות היא לשבת בעבר-הירדן בגלל המַרְעָה הַדְּשׁוֹן; הַצֹּאן הוא חשוב - אך חשוב יותר הוא בעל הצאן! אדם מישראל, חייב לָגוֹר בְּמִקוֹם הַקְדוֹשׁ בְּיֹתֵר; בְּמִקוֹם שִׁיִּסִּיעַ לְפִיתוֹחַ הַרוּחָנִיּוֹת שבו. אך כשראה משה שהם מתעקשים, ובמקום לרדת לסוף-דעתו ולשנות את תוכניתם, הם משנים בסך הכל את מבנה המשפט - חדל מלהתנגד לתוכניתם (וכי"כ פורונו לפסי לג: "כדי שלא להיכנס במחלוקת, הסכים משה לדבריהם").

עד היכן הידור-מצווה?

כלפי מה אמורים הדברים בחיינו? - יש ערך של קיום מצווה, ויש ערך של הידור מצווה. הידור המצווה ערכו גדול, ויש "ראשונים" ו"אחרונים" הסוברים שהוא אף מן התורה. אך מי משני הערכים קודם? מיהו ה"עיקר"? - כמובן: קיום המצווה. ההידור, מטרתו לפאר את קיום המצווה, להאדיר את כבודה.

אך לא אחת, אנו עדים לבלבול מושגים ולהפיכת טפל לעיקר. למשל: יהודים מהדרים וקונים חנוכיה מכסף טהור, שעולה הון רב. יש בזה הידור-מצווה, נוי-מצווה - עניין מכובד מאוד. אבל מה הם מדליקים בחנוכיה יקרת-ערך זו? - נרות (פרפיק), ולא שמן... והרי נפסק, ש"שמן זית מצווה מן המובחר"? (רמ"א לאו"ח תרעג, א, ומשני"ב סק"ד; ילקוט יוסף, שם) - כן, אבל השמן עלול, חלילה, ללכלך את החנוכיה הנוצצת...

זוהי דוגמה, לעשיית הטפל - עיקר, והעיקר - טפל. הלא עיקר המצווה היא ההדלקה, ולהדר כל כך פְנוי-המצווה במקום פְמוצה עצמה - זוהי טעות. ורואים דברים כאלה על כל צעד ושעל: יהודים מחליטים להקים בית-כנסת חדש. מקימים ועדה, מתכנסים לשיבות ארוכות, נוסעים יחד לראות בתי-כנסת שבנה האדריכל הנבחר, מנהלים מגבית במשך שנים - ובשעה טובה, בנו בית-כנסת רחב-ידיים ומפואר פְסכום עתק. הבניין המפואר ממש מרחיב את לב המתפללים: הגיע הזמן שיהיה לנו בית-תפילה מהודר! - אבל מתי יגיע הזמן, שתהיה לנו גם תפילה מהודרת...? מתי נתפלל בקצב סביר יותר? ומה עם שיעורי תורה שהם עיקר בית-הכנסת?

אחרי מאמץ הבניה העצום - באמת שלא נותר כוח לדברים שכאלה... לשכור מגיד-שיעור המושך את הציבור, עולה כך-וכך שקלים בחודש - לזה אין תקציב; הקופה אכן ריקה. אבל כשהקופה היתה באותו מצב, והוחלט להשקיע מאות-אלפי שקלים בפנייה, בהידור המצווה, אמרו הכל באמונה שלמה: הקדוש-ברוך-הוא יעזור!

שמחה של מצווה?!

פְתשובות התשב"ץ (רבי שמעון בן צמח - ח"ג, ס"ח) מובאת שאלתו של יהודי שנולד לו בן בגי' באב, והברית חלה ב"י באב. באותה שנה, חל ט' באב בשבת, והצום נדחה ל"י באב. בא אבי הבן, ושאל אם יוכל לדחות את הברית ל"א באב, מכיוון שבי"י יש תענית ואי אפשר לערוך סעודת-מצווה. ענה לו התשב"ץ: הסעודה באה רק לכבד את מצוות המילה, ואיך יתכן שבשל הסעודה תבזה את המצווה ונדחה אותה! אדרבה - ענה לו - קל יותר להתיר לאכול ב"י באב, מאשר לדחות מצוות-עשה מדאורייתא.

במקום להבין, שהסעודה מכבדת ומקשטת את המילה, שהיא העיקר - הבין השואל שהמילה היא הזדמנות לערוך סעודה חגיגית. ולצערנו, יש כיום בחלק מן הציבור, תופעה דומה בנושא החתונות: רואים את המצווה, את הקמת הבית בישראל, פְשעת כושר לאכילת ארוחת-ערב טובה... החתן והכלה הולכים אל החופה - ויש הממשיכים לשבת ולאכול. וכי זוהי שמחה של מצווה?! כך משמחים את השכינה שמגיעה לקידושין?

מורי-ורבי ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, היה מזהיר שלעיתים יש בחתונה חשש של סעודה שאינה מספקת לבעליה. מגיעים מוזמנים רבים מהמשוער, והזוג מתבייש כשחלק מהם נאלץ לעמוד. שלא לדבר על כך שיושבים במעורב, ונכתב בהלכה שאין לברך "שהשמחה במעונו" במקום כזה, כי אין זה "מעונו" של הקדוש-ברוך-הוא (בית שמואל לשר"ע אבה"ע סב, בשם הבי"ח). כל אלה דוגמאות, להפיכת טפל לעיקר.

ואם יאמר אדם: איני מזלזל בעיקר, חלילה; אני רק מדגיש יותר את הטפל. הלא הטפל גם הוא מצווה! כלום לא כתב הרמב"ם, ש"אם בנה בית-תפילה - יהיה נאה מבית ישיבתו", כלומר מביתו הפרטי? (הל' אסורי מזבח, סוף"ז). מה רע בבית-כנסת מפואר מאוד? - התשובה לכך היא בפרשתנו: גם בני גד וראובן, לא חשבו לזלזל חלילה בארץ ישראל, אלא רק להדר במה שפְרכם ה'. ובכל זאת: "ואחריתה לא תברך!" פרשה זו מלמדת, שגם שבטי י-ה, ציבור עצום, יכול לטעות בשיקול-הדעת העדין, ולהדגיש את הטפל מעבר למשקלו האמיתי. וזאת יש לדעת: ברגע שהטפל מודגש ומובלט - יהא זה ודאי על-חשבון העיקר! משום שכוחות האדם מוגבלים, וכשהוא משקיע עצמו יתר על המידה בנושא מסויים, יבוא בהכרח להשקיע פחות מן הדרוש בנושא אחר (ראה רעיון זה באריכות ובתוספת דוגמאות, בישיחות ליום-הכפורים, עמי קפג-קפז).

5 טעם

ויותר מזה, הלא כל עיקר רצונם ובקשתם זה המקום משום שמקנה רב היה להם כהקדמת התורה עצמה בתחילת הפרשה וזה דחק עליהם להחליט לשבת בעבר הירדן ולכן אמרו זה מקודם, במקרה ולא בכוונה מיוחדת?

חז"ל הקדושים גילו לנו, שמשנה רבנו בתור מנהיג ורועה ישראל, אב לבניו, היודע כוחות הנפש ותוכנו, הרגיש בזה כלל פנימיות הנשמה, כי דבר שלבנו של אדם נוטה מתקדם בראשית דבריו וקופץ בראש, ואדרבה לו כוונת לזה בכוונה אין פה תביעה, אבל דוקא מפני שלא כווננו ואמרנו זה בנוסח לשונם, שרצונם לבנות לצאן ולבניהם ולא אמרו בהדגשה הצאן קודם ואח"כ הבנים, מאיזה טעם, מזה מוכח שבפנימיותם יש להם בטבעם קרוב ונטייה לצאן יותר מלבניהם, וחמדת הממון תופס מקום יותר מן הבנים, ובכל שאלה שתבא במשך החיים תהיה ראש השאלה ועיקר ההחלטה תלויה בשווי הממון.

וזה לא נכון וצריך תיקון קודם שנכנסים לארץ, כי עיקר כניסת ארץ ישראל הוא הרוחניות ואח"כ הצאן תופסים ג"כ מקום, אבל להפוך לעשות הצאן העיקר זהו נגוד למטרת יציאת מצרים וכניסה לארץ, ולכן התקדם משה לעורר אותם שידעו מקודם שזה לא במקרה, רק זה מפנימיותם וחשוקת לבם, ההמשכה לחשיבות כסף, ואינם מוכנים לגמרי ליציאת מצרים וכניסה לארץ הקודש וזה תנאי ופרט לגאולה.

דומה לזה מצאנו אצל שלמה המלך ויתכן ששלמה למד זה מתורת משה רבנו הנ"ל, כשבאו שתי נשים עם הדין אודות הילד וזאת אומרת בני החי ובכך המת והשניה אומרת בנך המת ובני החי ופסק גזור והאם האמיתית לא הסכימה.

יש שם פסוק שנראה מיותר לגמרי, כאשר שלמה חוזר על דבריו (מלכים א, ג) "זאת אומרת בני החי ובכך המת וזאת אומרת לא כי בנך המת ובני החי", ולכאורה מדוע הוא חוזר הטענות, הספק כבר אמרו קודם, וברד"ק בשם חז"ל, מכאן לבי"ד לחזור דברי הבעל דין להראות שהבינו היטב דברי וטענות בעלי הדבר, אמנם במצודות כתב שהוא הבין כבר מי היא אמו רק כדי שיבינו הכל שנכון הוא והאמת אתו עשה הנסיון בגזירת הילד לחצאין, ומאין הבין?

רק שלמה רמז טעם וסבת הכירור אצלו שאחת היא האמיתית, כיון שזאת אומרת בני החי ואח"כ בנך המת והשניה הופכת בנך המת ואח"כ בני החי, וזה ברור למבין בכח הנפש שזה קרוב ללבה ויוצא מקודם.

מלה אחת ובלא כוונה יכולה לגלות פנימיות הלב למבין כוחות הנפש, וליודעי דברי התורה הקרושה ויסודותיה מגלים לפניו סודות הנפש והמציאות בלב ובבריאה.

ודוגמא לזה, כשכהן בא לפדיון הבן הנוסח הוא: במאי בעית טפי בנך או חמשת שקלים, והוא עונה בני, ואז הפדיון נגמר ובאמת שאלת הכהן תמוהה, היתכן שהאב יסכים למכור את בנו בעד חמשה שקלים?

ברור שלא יסכים למכור את בנו בכורו, ובפרט בעד סכום פעוט כזה של חמשה שקלים? אמנם שפתי כהן ישמרו דעת, הכהן שצריך להיות המחנך ומראה לעם דרך השם, בפגשו באב הצעיר שזה עתה זכה למתנה זו ולמצווה החשובה והאחראית של חינוך הבן מצביע לפניו עבודתו וחיוביו מעתה בתור אב, ומודיע לו שמעתה ואילך, בכל שאלה, תנועה או זיו, מה אתה רוצה יותר הבן או חמשה זיו. החלוק בין חינוך אחראי שהבן יגדל בתורה וי"ש תמיד תלוי בהחלטת ההורים, מה

At the showdown, Eisav, who had not forgiven or forgotten the insult of losing the berachos, came to meet Yaakov with intention to murder him. Beholding this spectacular scene, Eisav wondered, "Mi eileh lach — who are these to you?" (Bereishis 33:5).

Tanna D'Vei Eliyahu explains that Eisav was asking, "Didn't we agree that you would take *Olam Haba*, and *Olam Hazeh* would be mine? What happened to our deal? You are using *Olam Hazeh* as much as I am!"

"These possessions," answered Yaakov, "are not considered use of *Olam Hazeh*. I did not acquire possessions for the sake of having them. They are merely the means with which I will perform my mission here in *Olam Hazeh*, so that I can receive my reward in *Olam Haba*."

In this Midrash, Yaakov Avinu sets forth the Jewish outlook on *Olam Hazeh*. Judaism is not a religion of asceticism. We are not meant to be hermits or to live in monasteries isolated from the world like monks and nuns who are expected to spurn the physical aspects of life. We are to take an active role in perfecting this world, and we are meant to utilize many of the possessions and pleasures that *Olam Hazeh* proffers in order to fulfill our mission. As long as possessions and pleasure do not become ends in and of themselves, but we treat them as the means with which to complete our mission on earth, we are welcome to partake of whatever this world has to offer.

Eisav, on the other hand, espoused the life of Epicureanism, in which money and pleasure are ends in themselves. You pursue pleasure and money to have and enjoy them, and you strive to acquire more and more.

If possessions and pleasure become our life's goal, then we no longer lead the life of Yaakov. We begin to follow in the footsteps of Eisav. Unfortunately, in the course of a lifetime, we occasionally become enthralled with the world of Eisav. We get caught up in the pursuit of pleasure and possessions, and we lose sight of what is *ikkar* (primary), and what is *tafeil* (secondary). The *Kli Yakar* teaches us, on a metaphysical level, that that is exactly Eisav's goal: to lure

us into his world of materialism, so that we lose our focus on our mission here on earth.

I have a friend in the rabbinate who was counseling a high-powered couple who would remain at work until late at night. Each night, their children, who were cared for by a nanny, would stand at the window and wait for their parents to come home.

The rabbi asked, "Why are you doing this?"
* "We are doing it for the good of the children," they responded. "We want to provide them with everything they need in life."
~ Everything, that is, except for one vital thing: a set of parents. This couple fell into the trap of making the means into an end.

§ Mai Ba'is T'fei?

The Torah requires us to redeem firstborn male children in a ceremony called *Pidyon Haben* (redemption of the son). The father of the child hands five silver coins to the Kohen, who then relinquishes his rights to the firstborn child. As part of the ceremony, the Kohen asks the father a question that must be the most rhetorical question ever asked: "*Mai ba'is t'fei* — What do you want more, *liten li bincha bechorcha* — to give me your firstborn son, *oh ba'is lifdoso be'ad chamesh selaim* — or to redeem him for five coins?"

יעדיפון, עליית והצלחת הבן או השקלים הפעוטים שיעלה להם בבקשם * חינוך טוב יותר, חדר יותר טוב — שכר לימוד יותר, דירה בשכונה יותר חרדית שתעלה יותר שקלים וכן האכילה והשתיה במהדרין עולה בערך חמש סלעים, תפילין מהודרים ביותר כסף. עליך להחליט לעצמך על כל החיים כמה אתה בוחר. בדבקות בשי"ת והדור מצוה או הכסף שתלוי בזה. הגלוי בכוחות הנפש בלא כונה ומחשבה יותר מוכרעת ומגלה פנימיות הלב לאן נוטה. משה בהרגישו זאת, נתן להם השיעור הראשון שידעו ויבינו לא לותר על ענינים אלו זה לא דברים של מה בכך. זה הסרת הלב מימין לשמאל — לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. שימו לבכם ותקנו עצמכם בצעד הראשון בחייכם בהכנסכם לבנות העתיד ולכן הקדים משה זה קודם הסכמתו לעצם הדבר "והיוצא מפיהם תעשו".

26 מקדש הלוי 39 (5)

לכאורה יפלא, הכיצד נוכל לחשוך בבני גד ובני ראובן, בני דור המדבר דור דעה - שחמדת הממון היתה כה עזה בליבם עד שהחשיבו את ממונם יותר מאשר את בני משפחותיהם הקרובים ביותר? כלום הדעת טובלת דבר מעין זה?

ונראה לומר, שאדרבה... בני גד ובני ראובן לא ייחסו כל חשיבות לממון כשלעצמו, הם לא היו חובבי ממון ולהוטים להתעשר יותר ויותר, אלא שהם ידעו כי על ידי הממון הזה - הם יכולים לרכוש אוצרות רוח כבירים, ללמוד בהשקט

ושלוח, ואף לאפשר לבניהם אחריהם לישב על התורה ועל העבודה! לפיכך, לממון - היה בעיני בני גד ובני ראובן ערך רוחני, והערך הרוחני הזה - אמנם היה חשוב בעיניהם יותר מבניהם ובנותיהם...

* אולם מכל מקום לימד אותם משה רבינו, כי לא זו היא הגישה הנרצית. שכן הממון, ככלות הכל, אינו אלא אמצעי לזכות על ידו לרוחניות, בעוד הבנים והבנות - הם העיקר, והם התכלית כשלעצמה! לפיכך, למרות הפוטנציאל הרב הגלום בממון - הבהיר משה כי חשיבותו פחותה בהרבה מחשיבות הבנים והבנות, ויש להקדימם לו בכל מצב!

I don't think that in the recorded history of mankind, any father ever answered, "Keep the kid, I'll take the five coins." At least not with a firstborn.

When my rosh yeshivah, Rav Yaakov Yitzchok Ruderman, would be asked to speak at a *Pidyon Haben*, he would say that the question of *mai ba'is t'fei* is not asked of a person only once in his lifetime. Rather, life is a series of questions of *mai ba'is t'fei*. Do you want the life of Yaakov or of Eisav? Are your sights set on a totally physical existence, or do you think about spirituality? It is a question of, "Do you live for *Olam Hazeh* or for *Olam Haba*?"

I know someone who was told that his son was struggling in yeshivah, and needed tutoring. The man said that he could not afford to pay for the tutoring because he had just renovated his house. I also know a successful attorney who took out a second mortgage on his house to pay for tutors for his children. *Mai ba'is t'fei*. Which one is more important?

The city or neighborhood that a person chooses to live in, the shuls in which he *davens*, are also part of the question of *mai ba'is t'fei*.

מקנה רב

מסתבר שהפגמים שעליהם הצביעו חז"ל, לא היו גלויים על פני השטח, ורק חז"ל, ברוח הקודש שפיעמה בהם, ידעו לחשוף את נימת הביקורת הדקה מן הדקה שהייתה בעיניו.

בל נשכח כי האנשים שהעלו את ההצעה להישאר בעבר הירדן, היו מאנשי דור המדבר, שמאכלם היה הלחם שמן השמים וכל חייהם נעו במסלול הרוחני הנעלה שעל פי ה' וביד משה. על רקע זה קשה לקבל כפשוטה את הקביעה שהם הדיגשו את מקניהם יותר מטפס. אפילו קל שבקלים אינו מעדיף נכסים יותר מילדיו, קל וחומר שלא יעלה על הדעת לייחס אמירה מפורשת כזו למי שקטנם היה עבה ממתניו. גם דעתם לנכסיהם לבטח לא היתה רדיפת ממון במשמעות הזולה המקובלת בינותינו. אדרבה, מפנים מסוימות צער זה של בני גד ובני ראובן עשוי להידרש לשבח. הרבי ר' בונם מפשיסכא זצ"ל היה מבאר את האמור אצל בני גד ובני ראובן "ומקנה רב", דהיינו שהיה להם קנין חזק במשה רבם, (עיין "שפת אמת" תר"מ, ועוד, ואימרה זו הובאה ב"שם משמואל" עמוד שפת, בשם הרבי מלובלין זצ"ל). הקנין החזק שהיה להם במשה רבינו הוא שהניע אותם לבקש את עבר הירדן לאחווה. בני גד וראובן ידעו כי על משה רבינו נגזר להישאר בעבר הירדן ולא לחצות את הירדן לארץ ישראל, ומתוך התקשרותם הנפשית אליו, ביקשו להישאר במחיצתו, (עיין "בית ישראל" תש"ט ועוד). לאור הסבר זה מתבאר שמה שמשה רבינו שיער שהם אינם רוצים לעבור את הירדן לא

רק בגלל המקנה, לא היה מוטעה, אלא שמפני הכבוד הם לא פירשו את מניעם האמיתי, ולכן חשדם משה רבינו במה שלא היה בהם.

במבט ראשוני נראה לכאורה שהסבר זה, שבקשתם נבעה מתוך דביקותם במשה, חורג מהפשט הפשוט. אולם לאמיתו של דבר, מקרא מלא מעיד שאכן זו היתה כוונתם האמיתית. בסוף ימיו כשבא משה רבינו לברך את השבטים, הוא העיד על בני גד (דברים לג, כא): "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון".

פירושם של דברים הוא כמבואר ברש"י:

ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כיבוש הארץ, כי שם חלקת מחוקק ספון, כי ידע אשר שם נחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק, והוא משה. הרי שאמת התורה מאשרת שאכן זו היתה מטרת בני גד בבקשם את עבר הירדן לנחלה.

316 נוסף על כך את אשר כתב רבינו בחיי כי בשמות תשעת הערים המפורטים בענין זה במקרא: עטרות ודיבון וכי' יש רמז נסתר הרומו לכך שהגויים שישבו במקומות אלו היו מקצצים בנטיעות, ולכן הסבו בני גד ובני ראובן שמות אלו לאחרים, כמבואר במקרא. לפיכך בחרו בני גד ובני ראובן להתיישב במקומות הללו ולתקנם, כדי שלא יבואו עממים אחרים להתיישב שם ולעבוד בהם עבודה זרה כבתחילה.

תתקפה אהל פרשת מטות משה

לכאורה, מדוע גינו חז"ל כ"כ את בני גד ובני ראובן על שביקשו להשתקע בעבר הירדן, עד שקראו עליהם את הפסוק "נחלה מבוהלת" (במד"ר פרשה כב), והלא על הפסוק (דברים לג-כא) "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון" פירש"י וז"ל, וירא ראשית לו, ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ, כי ידע אשר שם נחלתו חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה, שנאמר וילא ידע איש את קבורתו, עכ"ל. הרי שבני גד וראובן ויתרו על קדושת ארץ ישראל כדי שיהיו סמוכים לגופו הקדוש של רבם, ולא משום ממונם ומקניהם.

אלא, אמר המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (הובא דבריו בספר זכרון שמואל עמ' תקמו), ודאי שעיקר מגמתם וכוונתם היתה משום ששם היתה קבורתו של משה, ומ"מ היה מעורב בכך גם הענין של "נחלה מבוהלת", שחיבבו את ממונם, ומחשבה זו נמשכה והלכה בכל מהלכיהם, עד שקרויה היא הנחלה על שמה "נחלה מבוהלת"!

ודומים הדברים למה שמצינו בקהלת (יא-א) "יקר מחכמה וכבוד סכלות מעט", ופירש"י ש"יקר" הוא מלשון כובר, כלומר, אם נניח על כף המאזניים מצד אחד ריבון של חכמה וכבוד, ומן הצד השני מעט סכלות - יכריע מעט הסכלות את ריבוי החכמה, ויש בכך לימוד חשוב עבורנו, אדם שיש בו הרבה חכמה ומעט סכלות, אין הסכלות עומדת לעצמה, אלא היא מכריעה ומוריד למחיצתה! אלא אם כן התאמץ האדם ויתגבר על מעט הסכלות שבקרב, עכ"ד.

Nebo. The children of Gad and Reuben were especially attracted to their lands since it was prophesied that Moses would eventually be buried on their territory. Hence they called the land of Nebo, the grave of Moses (Targum Onkelos). Note that the children of Gad were praised for this (Rashi to Deuteronomy 33:21) although we read that the children of Reuben possessed that land. This difficulty is resolved by the Midrash which relates that Moses died on Mount Nebo, in Reuben's territory, but his remains were carried on the wings of the Shechinah from the mountain-top to a place four miles away in the territory of Gad.

This enables us to appreciate the allegorical meaning of the initial verse in this chapter. It begins with וּמִקְנֵה רֶב, abundant flocks, which can also be translated, the acquiring of the Master (R' Bunem). The children of Gad and Reuben took pride that they would have among them the mortal remains of Moses who would protect all who died outside the Holy Land until the resurrection of the dead (Midrash Tanchuma to Sidrah Eschanon, 6).

From his birth Gad played a special role. He was both the child of good luck

רפה אסופת במדבר מערכות

הגשמיות, אלא אף סיפוקיהם הרוחניים. שכינה שרתה עליהם באיתגליא, היו אפופים מערכת נסית על-טבעית, וחכו לקרבת ה' באיתערותא דלעילא - מושרים ומועשרים ברוחניות, ללא נקיפת אצבע מצידם. וכל אותה שעה היה משה רבינו עומד על גבם, ומשמש להם צינור שופע של השראה שמימית, ישירות מפי הגבורה. שהיה זה דור, שמשירתו העיקרית היתה, להערות לקרבו את דברי התורה ככתבם, בחינת 'נחמה'.

משבגרו אפרוחי ישראל, נתבעו מעתה לעמוד על רגלי עצמם. משנכנסו לארץ, נסתלקו מהם הרועים משה ואהרן, ועמם ענני הכבוד, המן והבאר, והוטלו באחת לקלחת עשיה גשמית טורדת: לכבוש את הארץ מיד העממין, ליישבה, להנביטה ולהפריחה. כי זוהי תעודת אדם ועולם, ליישם את דברי התורה הזאת, להחלים ולהשרותם בתוך אפרוריותו של גשם, על מנת להניח ולהזיח מתוכו גופו, את האור האלוקי הטמיר החפון צפון במסדו.

כל העשירות המופלגה שהושפעה על דור המדבר בארבעים שנות השראה אלוקית - לא היו איפוא אלא הכנה, לנטיעת דבר ה' בארץ ישראל, בקיתונו של עולם המעשה. אלא שאלמלא אותו אילוף של ינקות שבמדבר, לא היו ישראל מסוגלים ליישר גו, ולא כשרים לעמוד זקופים מול מהמורות עולם המעשה. כדרך שאין אדם בזמן הזה בשל להנהיג עצמו בתורה ומצוות כראוי, אלמלא אולפן שנות הישיבה שהכשירוהו בטרה.

ה. ארץ מקנה

ולסוף ארבעים שנה, שב משה רבינו ומאשים את בני גד בשיבוש טעות זו עצמה. מדוע? כי אכן נהיה זו עצמה, עמדה בשורש בקשתם של בני גד: "יותן הארץ הזאת לעבדך לאחווה אל תעבינו את הירדן" (במדבר לב). וחזרו ונימקו את בקשתם, בעובדה שארץ זו הינה "ארץ מקנה". מה מעלה חופנת ארץ שכזו? אלא ש"ארץ מקנה", פרנסתה קלה. אין צורך לטרוח בה לא בסיקול ולא בזיבול, לא בחרישה ולא בזריעה. שכבר היא עומדת מזומנת לצאן הפושה בה. אין הרועה נזקק, אלא לשמר עדרו שלא יינזק, וכבר מזומנת לו שפיעת פרנסתו בשופי דבר יום ביומו. בני גד ביקשו איפוא לפרוק מעל גבם את עול החשבונות הרבים, את עול דרך ארץ, על מנת להמשיך מהלך החיים הדומה ביסודו לנוסח שהורגלו ותורגלו בו בארבעים שנות מדבר: לעסוק בתורה, בלא יגיעת מעמס טירדס דרך ארץ עודפת.

וחו פשרו של מקרא, המעיד עליהם שהם ביקשו להם נחלה, את המקום "שם חלקת מחוקק ספון". כי נהגה זו שהתנהלו בה ישראל במדבר, משיורי קרני הודו של משה באת להם, ועל שם משה היא קרויה. שהוא האצילה להם משמיא. ובני גד הן ביקשו, כאמור, להמשיך בבואה של סגולה זו, לנחלת ארץ נושבת.

ובאמת, ששאיפה זו, לא לבד שאין בה צד פסול, אבל היא ראויה לברכה ולעידוד. ולא שגו
 הם בה, אלא בהפרזה על המידה. שהיה להם ליתן את הדעת למה שהם מפסידיים בביקושם:
 שאינם יורשים ארץ חמדה, ועוד שהם מפרידים עצמם מאת אחיהם כולם. היה להם אפוא
 לזבא למשה ולשאול שאלת חכם, אם ראוי הדבר לפני המקום אם לאו. אבל הם שהכריעו הלכה
 בדבר מדעת עצמם וקבעו בה מסמרות בלא היועצות במשה רבם ובשכינה, שגו פליליה. והיא
 שאמרו חכמים בעניין: "שלא היתה מתנתן מן הקב"ה, אלא חוטפין אותה להם כו".

ואף על פי כן, משהציעו הם תיקון לחטא: שיעברו חלוצים לפני אחיהם לנחול בידיים את
 ארץ כנען, נתרצה להם הקב"ה ביד משה. ומכאן ואילך נתרפה ונפשט הקמט שבמעשה ראשון,
 והובלטו פנים של נוי שבו.

והרינו מבינים מכאן בשופי, את ההקבלה השנויה בברכת גד:

"יודא ראשית לו וגו' וייתא ראשי עם - צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל".

(דברים ג, כא)
 שכל איתערותא דלעילא, קרויה 'צדקה', לפי שהיא חצובה מבאר החסד העליונה. וכל השגה
 הבאה באיתערותא דלתתא, מכונה 'משפט'.

• ובני גד פעלו שתיים: שביקשו לעצמם את ה'ראשית', היא נחלת סיוחן ועוג, לפי שחיוזו
 אחר חיים שלווים, הפנויים בעיקרם לעבודת הבורא, ללא סדרות יתר של עומס הפרנסה. ועם
 זה הסכימה דעתם, אף לעמוס על עצמם את עיקר מאמץ כיבוש הארץ, ולהחלץ חושים לפני
 אחיהם כולם. בהנהגתם זו, שילבו אפוא נהדדי המשכת חסד, עם מעשים של גבורה. ומשיווגו
 את המשפט לצדקה, נעשו מעתה מעשיהם כולם כשרים וראויים לברכה.

"צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל!"

מודע לבניה

מקנה בני גד וראובן היה להם לסימן שצריכים לדור בארץ סיוחן ועוג ולקדשה
 ואשר נראה דבני ראובן ובני גד חפצו לעשות מעשה גדול של הרחבת גבול
 הקדושה של ארץ ישראל, וביקשו לצרף גם את ארץ סיוחן ועוג אל ארץ ישראל, ובאמת
 כדי לקדש ארץ אשר אינה מוחזקת בידנו מאבותינו, צריך לזה מעלה גדולה ועצומה, ובני
 ראובן וגד הרגישו בנפשם שהם ראויים לזה, ובידם ובכוחם להעלות ארץ סיוחן ועוג למעלת
 קדושת ארץ ישראל, וענין המקנה שהוזכר בזה הוא משום שהמקנה הרב היה להם לאות
 ולסימן שהם שייכים למקום הזה של עבר הירדן המזרחי, שהרי לא לחינם הרבה ד' להם
 את מקניהם, והסיקו מתוך כך שרמזו להם מן השמים שהארץ שבידה לשאת את מקניהם
 היא שייכת להם, והבינו מחזמת זה שבאמת בידם הוא לקדש את עבר הירדן, וזהו שהתורה
 פתחה והעידה ש"מקנה רב היה לבני ראובן וגו' ויראו את ארץ יעזר וגו'", וחישובו שמצב זה
 שלהם אות הוא שהם אלו אשר מוטל עליהם לקדש את הארץ הזאת.

משה רבינו חשש שאינם מכירים עומק קדושת
 ארץ ישראל ומזמילא לא יוכלו לקדשה

אמנם משה רבינו חשש שמתחת לכל הדברים האלו מסתתרת איזה רתיעה מלהלחם
 על ארץ ישראל, ורתיעה כזאת אות היא על העדר מסוים מידיעת החשיבות של ארץ
 ישראל, העדר בהכרה על עומק קדושתה של ארץ ישראל, ואנשים אשר מונעים מזאת,
 פשיטא שאין הם שייכים כלל לזה שהם יקדשו ארץ מסוימת בקדושת ארץ ישראל,
 ופשוט הוא שהרי אינם יודעים היטב מה היא ארץ ישראל ומה היא דרגתה, והאין יכולים
 הם להביא ארץ לדרגת ארץ ישראל.

• ועוד חשש משה מתוך דבריהם, שמעורב בזה חמדת הממון שמירת הקניינים, שהרי
 סוף סוף הזכירו את ריבוי מקניהם, ובאמת קצת הוכח כן מדבריהם אחר כך שהקדימו הצאן
 לטף, כמו שהעירם משה על זה, וזה ראיה נוספת על העדר הבנתם בענין ארץ ישראל, שהן
 אמנם צורת החיים בארץ ישראל אינה כמדבר, והמהלך הוא טיפול והתעסקות בעניני
 גשם וחומר, מכל מקום יסוד ארץ ישראל היא לקדש את החומר, ולרומם את הגשם אל
 הרוח, ונטילת ידם כל דהו אל הגשם מאשר אל הרוח, מונעת את השייכות האמיתית
 לארץ ישראל.

ועל זה השיבו בני גד ובני ראובן, דאין בבקשתם את עבר הירדן כל ענין של רתיעה כל
 שהיא מפחד המלחמה, אלא אדרבא נכונים הם להחלץ חושים לפני בני ישראל במערכות
 המלחמה, ואם כן אדרבא אף ההולץ למלחמה אם חושש הוא, הרי מונע הוא את עצמו
 מליילך בראש הלוחמים, והם הודיעו והתחייבו שהם ילכו בראש הלוחמים, ואדרבא הם
 יהיו אלו שיקדשו את ארץ ישראל בצד המערבי של הירדן, שהמלחמה תוכרע על ידיהם,
 וקידוש ארץ ישראל נעשה על ידי כיבוש, והם הם יהיו הכובשים, ונראה דזה מה שהוסיפו
 ואמרו "עד אשר הביאנו אל מקומם", היינו שהן הנה אשר יביאו את בני ישראל ויושיבו
 על מקומם בארץ ישראל.

בני גד וראובן הקדימו צאן לטף להדגיש עבודת רוממות חלק הגשמי שזה יסוד א"י
 ולולי דמיסתפינא היה נראה בזה עוד, דהנה כשהשיבו בני ראובן וגד את תשובתם
 למשה רבינו (בפסוק טז), אמרו לו "גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו", ומשה רבינו
 ביקר אותם על זה, כמו שכתב רש"י שם, "ואמר להם בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר
 כך וגדרות לצאנכם", וכמובן דדברי בני גד ובני ראובן בזה תמוהים, וכי באמת היה צאנכם
 חביב להם יותר מבניהם ובנותיהם, ואפשר דבני ראובן ובני גד רצו להדגיש לפני משה את
 מדרגתם בהכרתם בעומק ענין ארץ ישראל וקדושתה, דהנה יסודה של ארץ ישראל הוא
 להעלות את חלק הגשמיות והחומריות אל השם יתברך, וציינו בני ראובן ובני גד את עיקר
 מטרת מקום אשר יש לו קדושת ומעלת ארץ ישראל, הוא דגם הצאן היינו החומר, יוגדר
 ויתרומם בארץ הקדושה - גדרות צאן נבנה למקננו פה, שקדושת המקום תועיל אף לצאן
 ולמקנה, ויותר חידוש הוא מבנין הערים - התעלות הקדושה לבנים ולטף, מיהו משה רבינו
 מכל מקום תיקן אותם בזה, דטוף סוף אין מן הראוי להקדים הצאן לטף.

ועל פי כל הנ"ל יתבאר ענין נוסף, דהנה למעשה התנחלו בעבר הירדן בני ראובן ובני
 גד וחצי שבט המנשה כמבואר בפרשת מסעי (במדבר לד, יד - טו), ולא נתפרש מה ענין
 חצי שבט המנשה לנחול בעבר הירדן, ואמאי נתן להם משה חלק שם, והנה בשבט מנשה
 נגלה שייכות מיוחדת לארץ ישראל, והוא במעשה דבקשת בנות צלפחד, דבקשתם
 נבעה מעומק הכרתם במעלת ארץ ישראל וקדושתה, ואם כן עבר הירדן אשר צריכה
 היתה למעשה קידוש מיוחד, על ידי אנשים מיוחדים, כדי לטפחה לארץ ישראל למעלתה
 ולקדושתה, לא היה בכל שבטי ישראל הראוי לכך מלבד שבטי ראובן וגד, כשבט מנשה,
 וביותר שניתנה הארץ הזאת לחצי שבט מנשה אשר בה היו כלולים בנות צלפחד וזה היה
 חלקם בארץ ישראל, ודו"ק בזה.

* כעין זה כתב ה"שם משמואל" (שם) בשם ה"צרור המור", בהוסיפו שבני
 ראובן וגד היו המסוגלים ביותר להפוך מקומות טמאים אלו למקומות
 קדושים, באשר מידתו של ראובן היא מידת בעל תשובה ההופך ודונות
 לזכויות, וגד הצטיין כגיבור, ועיקר הגבורה היא כידוע בהתגברות על היצר.
 נמצא שלא בכדי הם היו אלו שהתנדבו למשימה קשה זו, [אלא שבצר כל
 זאת כמובן היתה הבקשה לקבל את ארץ המקנה].
 • מכל מקום אם היתה תביעה כלשהי על בני גד ובני ראובן, כמבואר
 במדרש, לא היתה זו אלא על פגם נסתר שבחדרי הלב, ושאלמלא עדותם
 של חז"ל, בשר ודם מן השורה לא היה מסוגל לחשוף פגם קל זה, ופשיטא
 שאיש לא היה רשאי להטיל בהם דופי כלשהו.

אמנם באור החיים הקדוש בפרשת כי
 תבא (כו, יז) כתב להדיא, דעל אף:
 "ואמרם ז"ל (כתובות ק"י, ב) כל הדר בחוץ
 לארץ דומה כמי שאין לו אלוה... בארץ
 סיוחן ועוג... כבר כתבנו שהיא מקודשת,
 כיון שנכבשה כבוש רבים על פי נביא,
 וכמו שהוכחנו בפרשת מטות (לב, א),
 ומעתה אין מקומה נחשב חוצה לארץ".
 מכל מקום בני גד ובני ראובן הודרו
 לבנות מזבח לטעם זה גופא, שלא יאמרו
 להם בני ישראל שהם דרים בחוץ לארץ